

МІНІСТЕРСТВО ОБОРОНИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ОБОРОНИ УКРАЇНИ
ГУМАНІТАРНИЙ ІНСТИТУТ
КАФЕДРА ПСИХОЛОГІЇ ТА ПЕДАГОГІКИ
ІНСТИТУТ ПСИХОЛОГІЇ ІМ. Г.С. КОСТЮКА АПН УКРАЇНИ

МАТЕРІАЛИ

міжрегіонального наукового семінару
25 березня 2010 року

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ ОСОБИСТОСТІ ПРОФЕСІОНАЛА В РИЗИКОНЕБЕЗПЕЧНИХ ПРОФЕСІЯХ

КИЇВ – 2010

УДК: 159.9.(355).1
ББК: Ц6.4(4Укр)301
А - 45

Актуальні проблеми становлення особистості професіонала в ризиконебезпечних професіях // Матеріали міжрегіонального наукового семінару, (Київ, 25 березня 2010 р.) / Мін-во оборони України / Національний університет оборони України. – К. : НУОУ, 2010. – 400 с.

За загальною редакцією Осьодла В.І., начальника кафедри психології та педагогіки НУОУ, кандидата психологічних наук, доцента, полковника.

У збірнику представлено матеріали доповідей за теоретичними та практичними результатами наукових досліджень і розробок, які виконані науковими, науково-педагогічними працівниками, ад'юнктами та слухачами, які присв'ячені актуальним питанням становлення особистості професіонала в ризиконебезпечних професіях.

Редакційна колегія:

Осьодло В.І. – *начальник кафедри психології та педагогіки НУОУ, кандидат психологічних наук, доцент, полковник;*

Верхоланцев Г.О. – *полковник, старший викладач кафедри психології та педагогіки;*

Татарінов С.В. – *ст. лейтенант, ад'юнкт кафедри психології та педагогіки.*

Відповідальність за надані відомості, їх відповідність вимогам ВАК України несуть автори тез.

<i>Науменко М.І., Приходько Ю.І.</i> Становлення та розвиток творчих здібностей військового викладача	стор.
<i>Невмержицький В.М.</i> Практичні аспекти використання психологічних знань в умовах військово-професійної діяльності	стор.
<i>Немченко В.Л.</i> Героїко-патріотичний пафос військово-музичного мистецтва як один із формуючих чинників воїна-патріота	стор.
<i>Олійник Л.В.</i> Наукові підходи формування методичної компетентності майбутніх офіцерів засобами особистісно-орієнтовної методики	стор.
<i>Омельячук А.В.</i> Робота з цивільним населенням, як аспект психологічного супроводження діяльності збройних сил провідних країн світу	стор.
<i>Оскілко Р.А.</i> Щодо психологічного забезпечення професійної діяльності в галузі авіаційної безпеки	стор.
<i>Останчук О.П.</i> Військове виховання воїнів радянських військ протиповітряної оборони на території України в роки Великої Вітчизняної війни	стор.
<i>Осьодло В.І., Татарінов Є.В.</i> Розвиток кар'єрної компетентності особистості офіцера засобами психологічного тренінгу	стор.
<i>Охременко О.Р.</i> Проблеми компетентного підходу в системі підготовки фахівців ризиконебезпечних професій	стор.
<i>Павлова О.О.</i> До проблеми професійного становлення співробітників ОВС на етапі адаптації до службової діяльності	стор.
<i>Павшик Р.М.</i> Колектив як система контактних груп. Соціонічна теорія	стор.
<i>Пальчик С.І.</i> Психологічні механізми укріплення військової дисципліни у ВВНЗ	стор.
<i>Підлісний Ю.А.</i> Агресивність курсантів на етапі особистісного зростання у процесі професійного навчання	стор.
<i>Пішко І.О., Лозінська Н.С.</i> Дослідження маскулітності-фемінності у жінок-військовослужбовців військової служби за контрактом та їх вплив на професійну діяльність	стор.
<i>Платковська О.В.</i> Проблеми морально-етичного виховання працівників ОВС	стор.
<i>Погорільська Н.І., Рябець О.М.</i> Особливості ціннісно-сміслової сфери військовослужбовців ППО	стор.
<i>Поздєєв Ю.О.</i> Морально психологічна підготовка особового складу аеромобільних військ до виконання бойових завдань за призначенням	стор.
<i>Пономаренко Я.І.</i> Духовний аспект професійного становлення особистості в екстремальних видах діяльності	стор.
<i>Приходько І.І.</i> Провідні соціальні цінності як показники психологічної безпеки військовослужбовців внутрішніх військ МВС України	стор.
<i>Приходько Ю.І.</i> Самоорганізація навчально-пізнавальної діяльності як засіб підвищення якості військово-професійної підготовки курсантів	стор.

якій можуть формуватися, використовуватися прикмети є неформальна структура – наявність товариських контактів, співпраці, взаємодопомоги, дискусій, стиль лідерства, індивідуальні психологічні особливості кожного члена колективу, також, прагнення бути членом групи – можуть вплинути на цінності, які обирає індивід, а також на його відношення до використання прикмет.

Отже, духовний розвиток людини, а від так і суспільства є дуже великим спектром роботи, результатом якої є формування цілісної особистості. Особливо це важливо у екстремальних видах діяльності, оскільки багато в чому діяльність людей таких професій залежить не тільки від фізичної витривалості а й від духовної сили.

ПРОВІДНІ СОЦІАЛЬНІ ЦІННОСТІ ЯК ПОКАЗНИКИ ПСИХОЛОГІЧНОЇ БЕЗПЕКИ ВІЙСЬКОВОСЛУЖБОВЦІВ ВНУТРІШНІХ ВІЙСЬК МВС УКРАЇНИ

*Приходько І.І., к.психол.н., с.н.с., Академія
ВВ МВС України*

Одним з основних завдань, які покладені на внутрішні війська МВС України, є охорона громадського порядку (ОГП) та забезпечення громадської безпеки, які полягають у здійсненні державними органами різних заходів щодо охорони життя і здоров'я, честі та гідності громадян, захисту їх прав, свобод і законних інтересів, а також захисту законних інтересів підприємств і організацій та забезпечення нормальної діяльності державних органів. Виконання службово-бойових завдань (СБЗ) з ОГП має специфічні психологічні особливості, зокрема, це негативний інформаційно-психологічний вплив протидіючої сторони на особовий склад; необхідність спілкування та роз'яснювальна робота з громадянами, які перебувають у підвищеному емоційному, неврівноваженому психічному стані; екстремальність службово-бойових ситуацій, які проявляються у можливості виникнення збройного конфлікту, постійної загроза для здоров'я та життя військовослужбовців тощо.

Метою проведеного дослідження є визначення провідних соціальних цінностей, які впливають на рівень психологічної безпеки особового складу при виконанні СБЗ з ОГП під час проведення масових заходів загальнодержавного рівня, до яких можна віднести вибори Президента України у 2004 році.

Людина, плануючи своє майбутнє, намічаючи конкретні події – плани і цілі, виходить, насамперед, з певної ієрархії цінностей, представленої в її свідомості. Орієнтуючись у широкому спектрі соціальних цінностей, індивід вибирає ті з них, що найбільше тісно пов'язані з його домінуючими потребами. Предмети цих потреб, будучи усвідомленими особистістю, стають її ведучими життєвими цінностями [1, С. 17]. Індивідуальний вибір цінностей багато в чому визначає спрямованість особистості, яка виявляється у відношенні до людей, до суспільства і до самого себе [2, С. 204]. Отже, цінності завдають спрямоване відношення до оточуючого світу і виступають орієнтирами діяльності для особистості, утворюють аксіологічну спрямованість особистості [3, С. 39]. Отже, потреби і ціннісні орієнтації лягають в основу мотивів професійної діяльності – це

внутрішні спонукання, що визначають спрямованість активності людини в професійній поведінці в цілому й орієнтацію людини на різні сторони самої професійної діяльності (на зміст, процес, результат тощо) або на фактори, що лежать поза професійною діяльністю (заробіток, пільги тощо) [4, С. 27].

Для реалізації поставленої мети нами була розроблена анкета, яка складалася з 31 запитання, за допомогою якої визначалися провідні соціальні цінності, які впливають на рівень психологічної безпеки особового складу. У дослідженні прийняли участь офіцери та курсанти Академії внутрішніх військ МВС України, які виконували СБЗ з ОГП під час виборів Президента України у 2004 році, всього 120 військовослужбовців, з яких 39 офіцерів та 81 курсант.

Методологічна побудова дослідження, що спрямована на вивчення динаміки психологічної безпеки особового складу в життєво складних умовах, вимагає обов'язкового врахування цінностей, які у певних умовах можуть бути втрачені, знищені. Саме ця обставина, за думкою О.В. Тімченка, робить ситуацію екстремальною [5, С. 125]. Для того, щоб зберегти, захистити, утвердити цю цінність, суб'єкт вдається до різних заходів змінення впливу ситуації. І чим більш значуще місце у смисловій сфері особистості займає об'єкт, що знаходиться у безпосередній небезпеці, тим більш інтенсивно сприймається особистісна загроза, тим вищий мотиваційний потенціал антипаційної поведінки. Тому нами було запропоновано проранжувати найбільш значущі соціальні цінності для офіцерів та курсантів під час виконання СБЗ з ОГП (див. табл.).

Як бачимо з наведених даних, структура соціальних цінностей у офіцерів і курсантів досить подібна. Так, найважливішою цінністю в обох групах є життя, яка обирається у 54 % офіцерів та 64 % курсантів, вона є провідною в обох групах. Другою за частотою обирається цінність честі: у офіцерів вона визначається як найважливіша у 15 %, курсантів – у 18 %. Декілька рідше в обох групах обираються цінності здоров'я та гідності.

Таблиця 1.

Порівняння пріоритетів ціннісної сфери офіцерів та курсантів Академії внутрішніх військ МВС України (у %)

Цінності	офіцери	курсанти	φ	р
життя	54,00	64,00	1,04	-
здоров'я	13,00	7,00	1,04	-
недоторканність	0,00	2,00	1,45	0,1 *
безпека	8,00	2,00	1,49	0,1 *
Разом цінності особистісної (фізичної) безпеки	75,00	75,00	0,00	-
честь	15,00	18,00	0,42	-
гідність	10,00	7,00	0,55	-
Разом психологічна безпека (моральні цінності)	25,00	25,00	0,00	-

Позначення: розходження достовірні * $p \leq 0,1$

Зазначимо, що визначені цінності можуть бути згруповані у два блоки – цінності особистісної (фізичної) безпеки та моральні цінності, які є складовими

психологічної безпеки. Перший блок цінностей має питому вагу в обох групах досліджуваних, проте їх розподіл у середині цього блоку серед офіцерів та курсантів неоднаковий. Так, офіцери рідше обирають цінність життя і надають пріоритет частіше здоров'ю, що є віковими відмінностями. Однак курсанти іноді обирають у якості пріоритетної цінності недоторканність (2 %), крім того, відзначається тенденція до значущих відмінностей за частотою обрання у якості найважливішої цінності безпеку ($p \leq 0,1$), яку обирають частіше офіцери. За даними В.А. Боброва, цінність безпеки тісно пов'язана з критичністю мислення. Можемо припустити, що офіцери більш критичні, ніж курсанти, це є похідним від їхнього більшого професійного (виконання подібних СБЗ) та життєвого досвіду, відповідальність за родину та близьких.

Сумарна вага психологічної безпеки (моральних цінностей) в обох групах – 25 %. Якщо цінність честі та гідності у офіцерів представлені досить рівно (15 % та 10 %), то у курсантів це співвідношення інше (18 % проти 7 %), що пов'язано з віковими особливостями: усвідомлення цінності гідності відбувається на більш пізніх стадіях онтогенезу, а цінність честі може мати максималістичне забарвлення у молодих людей.

Таким чином, дослідження показало, що незважаючи на деякі розбіжності, які пов'язані з віковими відмінностями, професійним та життєвим досвідом, структура провідних соціальних цінностей курсантів та офіцерів подібна. Ця тотожність є свідченням ідентифікації курсантів з офіцерами, тобто вони усвідомлюють і поділяють ті самі цінності, що й професіонали з певним досвідом військової служби. Для офіцерів і курсантів пріоритетні цінності є такі, що у ситуаціях з охорони громадського порядку вони можуть зазнати збитків. Під час виконання СБЗ може бути порушений (знижений) рівень психологічної безпеки особистості, проявитися загрози та небезпеки здоров'ю та життю, що робить ситуацію з охорони громадського порядку під час масових заходів (заворужень), особливо загальнодержавного рівня, насправді екстремальною та стресовою для особового складу сил охорони правопорядку України. Тому для командирів усіх ланок всіх військових формувань України збереження психологічної безпеки військовослужбовців повинно бути необхідною умовою ефективного виконання військово-професійної діяльності.

Література

1. *Волочков А. А.* Ценностная направленность личности как выражение смыслообразующей активности / А. А. Волочков, Е. Г. Ермоленко // Психологический журнал, 2004. – Т.25. – № 2. – С.17-33. 2. *Мерлин В. С.* Очерк интегрального исследования индивидуальности / В.С. Мерлин. – М. : Педагогика, 1986. – 256 с. 3. *Краснощеченко И. П.* Ценностные основания психологического образования / И. П. Краснощеченко // Психология в вузе. – 2007. – № 3. – С. 37-48. 4. *Шевандрин Н. И.* Психодиагностика, коррекция и развитие личности / Н. И. Шевандрин. – М. : Владос, 2001. – 512 с. 5. *Екстремальна психологія: підручник / За заг. ред. проф. О. В. Тимченка.* – К. : ТОВ «Август Трейд», 2007. – 502 с.